

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Verkiezingen in de landen van de Europese gemeenschappen en in het Verenigd Koninkrijk

Wusten, H. van der

Citation

Wusten, H. van der. (1968). Boekbespreking van: Verkiezingen in de landen van de Europese gemeenschappen en in het Verenigd Koninkrijk. *Acta Politica*, 3: 1967/1968(4), 365-367. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451057>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451057>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

sensus' slagen deze vier elites erin de Nederlandse democratie gaande te houden. Zij blijken zich daartoe aan een zevental spelregels te houden. Als daarbij horen het treffen van regelingen op basis van 'zakelijke' akkoorden tussen de elites en een 'vertrouwelijke' behandeling van dergelijke akkoorden, dan kan dat alleen, doordat het gehele systeem gedragen wordt door een hoge mate van 'respect' van de volgelingen voor de elites. De oligargische aanpak wordt gebillijkt; de volgelingen 'kennen hun plaats'.

Het zou misplaatste kritiek zijn te beweren, dat Lijphart niet ziet, dat dit systeem aan verandering onderhevig is. Hij wijdt daaraan een kort hoofdstuk. Wel meen ik, dat hij onvoldoende beseft, hoe ingrijpend die veranderingen zijn. Als hij b.v. op blz. 194 stelt, dat verzwakking van het confessionele kamp het niet-confessionele blok (en met name de socialisten) ten goede kan komen, ziet hij mijns inziens over het hoofd, dat zich een geheel nieuwe, vijfde 'groep' aan het vormen is, die bestaat uit burgers, voor wie de tegenstellingen, waarop Lijpharts vierdeling gebaseerd is, niet langer relevant zijn. Aangezien dit tevens een type burger is, dat zich van de Nederlander, zoals die uit Lijpharts geschrift te voorschijn komt, onderscheidt door een opvallend gebrek aan 'respect' voor elites, kan zijn opkomst niet anders dan een volkomen omwenteling in Lijpharts democratie van de 'accommodation' teweeg brengen. De dynamische werking van die twee krachten heeft hij onvoldoende herkend, waarschijnlijk, doordat zijn enquêtes in de vraagstelling daar niet op waren afgestemd.

Een tweede punt van kritiek lijkt mij in dit verband eveneens van belang. Lijpharts omschrijving van een 'gezonde democratie' als gekarakteriseerd door vreedzame verandering en dynamische stabiliteit is op zichzelf al aanvechtbaar. Belangrijker is intussen, dat ze als norm gezien aanvaardbaar mag zijn voor de elites en hun 'respectvolle' volgelingen, maar dat ze dat voor de 'nieuwe' burger zeker niet is. Die mist daarin begrippen als 'openheid', 'inspraak' en meerderheidsbesluiten. En dat gemis roept verzet op. Reden, waarom ik meen, dat in die zin Lijpharts omschrijving van democratie 'self-denying' is. Althans, in de Nederlandse situatie is geworden.

J. P. A. Gruijters

GRUIJTERS, H., SCHERMER, K., & SLOOTMAN, K., *Experimenten in democratie*. Amsterdam (Bezige Bij), 1967. —216 p. f 9,50.

Het aantal publikaties over electoraal onderzoek in Nederland is in de laatste jaren sterk toegenomen. Een van de meest recente aanwinsten op dit gebied is de pocket *Experimenten in democratie*. In dit gemakkelijk leesbare boek worden gegevens uit een drietal soorten onderzoek (auteurs spreken van experimenten) nader uitgewerkt.

Het eerste gedeelte van het boek (pag. 13 t/m 136) wordt in beslag genomen door een bespreking van onderzoeken naar partijvoorkeuren van Nederlandse kiezers in eind 1967 en begin 1968. Dit gedeelte wordt voorafgegaan door en verder geïllustreerd met een overzicht van de belangrijkste politieke gebeurtenissen in Nederland sedert 1963. Het geheel maakt een meer descriptieve dan analytische indruk en veel van de gegevens zullen de politiek geïnteresseerden alwel bekend zijn uit andere publikaties.

Interessanter is het derde gedeelte van het boek (pag. 159 t/m 190), waarin wordt nagegaan welke politicus tot premier zou worden gekozen door de Nederlandse kiezers. Kiezers, die zich met één van de vijf grote partijen verbonden voelden, konden een kandidaat voor dit ambt binnen hun eigen partij aanwijzen. Uit van te voren goed opgestelde tweetallen konden alle ondervraagde kiezers

steeds aangeven wie van de twee zij het liefst premier zagen worden. Zo kon men nagaan, wie uiteindelijk gekozen zou worden. Het materiaal wordt op een intelligente wijze verwerkt en het is jammer dat men een enkele keer op een te zwakke cijfermatige basis te definitieve uitspraken heeft gedaan.

Het tweede, helaas korte, gedeelte (pag. 137 t/m 158) verdient, mede in het licht van de huidige discussie over het kiesstelsel, speciaal de aandacht.

De auteurs pleiten voor een stelsel van meervoudige, zelfstandige districten waarbinnen de afgevaardigden werden gekozen via een stelsel van evenredige vertegenwoordiging. Geïnspireerd door Amerikaans onderzoek pogen ze te komen tot een 'onpolitieke' districtsverdeling voor de verkiezingen van de leden der Tweede Kamer. Door een computer met objectieve criteria te voeden moet deze in staat zijn het land in districten te verdelen. De criteria zijn achtereenvolgens: het district bestaat uit een of meer gemeenten; een zo gelijk mogelijk aantal kiezers per zetel; de grenzen van een district moeten aaneensluiten tot een geografisch geheel en het district moet zo compact mogelijk zijn. Uitgaande van de Cebuco-verdeling in verzorgingsgebieden komt men tot het volgende resultaat: Amsterdam 10 zetels, Rotterdam 9, Den Haag 8, en 21 districten met 3 en 15 districten met 4 zetels.

Het is waar, de mogelijkheid tot manipulaties met districtsgrenzen is geminimaliseerd. De keuze echter van de 'objectieve' criteria is een politiek probleem bij uitstek. Daarom is het niet juist een dergelijke indeling 'onpolitiek' te noemen. Genoemde criteria hebben als consequentie, dat bij niet al te grote verschillen in electorale aanhang, in dergelijke districten resp. 10, 9, 8, 3 en 4 partijen reële kansen hebben op vertegenwoordiging en dit heeft weer invloed op het aantal partijen dat in deze districten zal ontstaan. Het politiek gehalte van dergelijke aangelegenheden valt niet te miskennen.

Aandacht verdienen ook de beweegredenen om tot een dergelijke indeling te komen. Genoemd worden de integratie van de politieke partijen en de versterking van de band tussen kiezers en gekozenen. Vooral het laatste spreekt de auteurs kennelijk aan. Op zichzelf is dit een respectabele doelstelling, maar als motivering van een ingrijpende verandering is het niet sterk. Het zo zwaar accentueren van de relatie kiezer—gekozene kan wijzen op een onvoldoende oog hebben voor andere relaties als b.v.: kiezer—politieke partij, kiezer—parlement, kiezer—regering. Het zou een misvatting zijn te veronderstellen, dat met verbetering van de relatie kiezer—gekozene ook de andere relaties harmonieus zullen worden. En deze andere relaties zijn voor een goed functioneren van het politiek bestel ook uitermate belangrijk.

D. Boonstra

Verkiezingen in de landen van de Europese gemeenschappen en in het Verenigd Koninkrijk, 1957-1959 (door) J. de Meyer, I. B. F. Kormoss, G. Craenen, e.a. Brugge (De Tempel), 1967. —377 p. (Cahiers de Bruges, NS 15 Dossiers CPS/CEP, 1).

De laatste jaren zijn enkele veelomvattende bronnenboeken met vergelijkbare gegevens voor meerdere landen verschenen ten dienste van het politicologisch onderzoek. Te denken valt hierbij aan *A cross-polity survey* van Banks en Textor en aan het *Handbook of political and social indicators* van Russett, Alker, Deutsch en Lasswell. Het is wel duidelijk dat publikatie van dergelijke boeken in nauw verband staat met de hang naar vergelijkend onderzoek van politieke systemen. De hier besproken uitgave is ook zo'n bronnenboek, zij het van veel bescheidener allure.

Erin vermeld vindt men de uitslagen van 'nationale wetgevende verkiezingen' gehouden tussen 1957 en 1959 in de landen aangesloten bij de Westeuropese Unie, dus de Beneluxlanden, Frankrijk, de Bondsrepubliek, Italië en het Verenigd Koninkrijk. De uitslagen zijn op twee manieren gerapporteerd: in de vorm van tabellen en van kaarten. Binnen elke staat werden onderverdelingen gemaakt in eenheden, die in grootte tussen de 'gemeente' en de 'provincie' inliggen (en daarmee onderscheidt dit bronnenboek zich van andere, waar men helaas nooit regionaal binnen staten uitgesplitste gegevens in aantreft). Voor alle onderzochte landen werd de uitslag in dergelijke eenheden gegeven behalve voor Italië waar ze door aaneenvoeging van gemeenten geconstrueerd moesten worden. Hierdoor werd een zekere normalisering van de basiseenheden in de omvang qua aantal kiezers verkregen. Als argument voor deze normalisering wordt onder andere aangevoerd dat het voor de kartograaf belangrijk is om over qua oppervlak niet al te uiteenlopende basiseenheden te beschikken. Een gelijk aantal kiezers garandeert echter — dat is duidelijk — nog geen gelijk oppervlak. Daardoor komt de kartografische weergave van deze verkiezingsresultaten toch in moeilijkheden, die door tal van inzetten moeten worden opgelost.

Terwille van de overzichtelijkheid zijn alle partijen, die in één van de zeven landen aan de verkiezingen hebben deelgenomen, in twaalf klassen onderverdeeld. Hoewel de inhoud van de meeste van die klassen wel overeenkomt met wat de leek ook al gedacht had, mist men toch node een verantwoording van deze klassificatie: de criteria op grond waarvan de indeling tot stand kwam, zijn niet vermeld.

Het blijkt dat communistische, links-socialistische en socialistische (sociaal-democratische) partijen 'complementair' genoemd kunnen worden. Inleider Prof. De Meyer leidt dat af uit het feit dat in alle zeven landen het totale uitgebrachte percentage stemmen niet teveel van het gemiddelde van 38,4% afwijkt. Een duidelijke omschrijving van het begrip 'complementariteit' ontbreekt. Het zal moeten betekenen dat gemiddeld zo'n 40% van het electoraat in de onderzochte landen gepredisposeerd is op de 'linkse' partijen te stemmen.

Een dergelijke opvatting berust op minstens twee veronderstellingen die niet zonder meer geaccepteerd kunnen worden. Ten eerste zou aannemelijk moeten worden gemaakt dat het electoraat in alle zeven landen een gelijksoortig patroon van politieke oriëntaties vertoont (Almond & Verba's studie *The Civic Culture*, waarin onder andere de politieke systemen van het Verenigd Koninkrijk, de Bondsrepubliek en Italië met elkaar worden vergeleken, steunt een dergelijke opvatting niet). Ten tweede zouden de 'linkse' partijen uit een vrijwel gesloten kiezersmarkt moeten rekruteren (als het recente verkiezingsonderzoek in Nederland iets heeft aangetoond, is het wel dat de stromen van voorkeur veranderende kiezers een veel ingewikkelder patroon vormen dan deze opvatting suggereert). Dezelfde voorbehouden gelden voor het samenvoegen en complementair verklaren van stemmen op de christen-democraten, de Britse conservatieven, de Franse gaullisten en de rechtse partijen. Om dergelijke stellingen enigermate te onderheien zou men minstens over enige verkiezingsuitslagen moeten beschikken. Verschuivingen in de totalen van linkse resp. rechtse stemmen in alle landen zouden dan parallel moeten lopen.

In een aantal kaarten is voor enkele klassen de regionale verspreiding van de stemmen aangegeven. De omvang van de steun voor de desbetreffende klasse is in één van tien schakeringen (die elk 10% van het electoraat in het betreffende gebied aanduiden) ondergebracht. Relatief zwak gesteunde partijen zoals de Liberalen die bijna nergens meer dan 10% van de stemmen voor zich winnen, worden op die manier volslagen zinloos gekarteerd: hetzij wit (geen stemmen), hetzij 0-10% (vaag blauw). Ook de andere kaarten zijn echter moeilijk te lezen.

Alleen de echte bolwerken en de streken waar men totaal verstoken is van steun, haalt men er wel uit. Het is niet duidelijk waarom de linkerzijde bestaande uit communisten, links-socialisten en democratisch-socialisten in de inleiding van Prof. De Meyer als één geheel wordt gepresenteerd en er vervolgens twee kaarten worden gepresenteerd: één voor de communisten en één voor de twee soorten socialistische partijen samen.

Prof. Brugmans, die het tekstgedeelte besluit met enkele suggesties voor verder onderzoek, besteedt daarbij veel aandacht aan de mogelijke relevantie van dergelijk materiaal voor vraagstukken van Europese integratie. Onbegrijpelijk is in dat verband zijn suggestie om door kartografische analyse aan het licht te brengen of en in welke mate de aanhang van partijen verdeeld is in Europese kwesties. Het is niet in te zien hoe een kaart daarbij kan helpen.

Trouwens, in dit hele boek is de rol van de kaarten niet zo duidelijk. De kaarten spreken niet. En dat is nauwelijks verwonderlijk want in het algemeen gaat de kaart pas spreken wanneer zijn auteur wat te vertellen heeft. De auteurs van dit boek willen echter niet zoveel vertellen. Ze willen alleen materiaal aandragen opdat de lezer zelf verder studere.

Een kaart spreekt niet dan bij uitzondering voor zichzelf. Kaarten bewijzen niets, ze illustreren een betoog, ondersteunen het, kunnen mogelijk iemand op een idee brengen. Hier gebeurt dat allemaal niet. Wie een probleem wil oplossen, zal dat zelf moeten formuleren en zich vooral met het tabellenwerk in dit boek moeten bezig houden. Eén suggestie doen de auteurs door een gedeelte van een bevolkingsdichtheidskaartje in transparant bij te voegen. Men kan het op één van de andere kaarten leggen en zo dient men dan, naar wij aannemen, een indruk te krijgen van de samenhang tussen bevolkingsdichtheid en steun aan bepaalde typen partijen. Wij hebben er niet veel baat bij gevonden en blijven de voorkeur aan de tabellen geven. De energie, besteed aan de kaarten, had kortom b.v. beter gestoken kunnen worden in de verzameling van vergelijkbare gegevens over meerdere verkiezingen.

H. van der Wusten

COUWENBERG, S. W., *Herlevend nationalisme*. Confrontatie met een oude uitdaging. Bilthoven (Nelissen), 1967. —79 p. f 5,90.

Met bovengenoemd werkje heeft de produktieve Dr. S. W. Couwenberg (adjunct-directeur van het Oost-West Instituut en redacteur van het maandblad *Oost-West*) een bijdrage willen leveren tot de bestudering van de ontstaans- en bestaansvoorwaarden van het nationalisme. Een onderwerp, waaraan volgens de auteur, vooral in de vaderlandse politiek-wetenschappelijke literatuur, onvoldoende aandacht is besteed.

In het eerste hoofdstuk wordt de vrij recente herleving van het politieke nationalisme in de wereld gesignaleerd; voorts wordt hier een bevredigende definitie van dit begrip gegeven: 'het cultiveren en accentueren van de natie en/of van de nationale staat als hoogste politieke waarde'. De (cultuur)historische terugblik, welke in het tweede hoofdstuk wordt ondernomen, is Couwenberg stellig toevertrouwd. Daarom is de ommissie van een binnen het Duitse kader toch voor de hand liggende figuur als Hegel des te opmerkelijker.

Op een uit analytisch oogpunt verdienstelijke wijze worden tegen de historische achtergrond achtereenvolgens de begrippen 'liberaal nationalisme', 'egocentrisch nationalisme' en 'totalitair nationalisme' (fascisme) ontwikkeld. Maar tegelijkertijd laat de schrijver zich tot de o.i. aanvechtbare uitspraak verleiden, dat het liberalisme als maatschappelijk stelsel in sterke mate de ontwikkeling van het ego-